

**ПРОБЛЕМАТИКА ВИГОЛОШЕННЯ СУДОВИХ ВИРОКІВ ІМЕНЕМ
ПОЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ У 1918–1919 РР.**

Роман Васильович ЗВАРИЧ,

*викладач юридичних дисциплін
Коломийського економіко-правового
коледжу Київського національного
торговельно-економічного університету*

11 листопада 1918 року завершилася Перша світова війна, що стало сприятливим фактором проголошення відновленої незалежної Другої Речі Посполитої. Першу конкретну спільну гарантію з боку всіх союзників «відновлення Польщі в її історичних та географічних кордонах» надано 2 березня 1918 р. у місті Яссах в Румунії [2, с. 735]. Декларацію про відновлення Польщі публічно повторили в спільній ноті Франція, Велика

Британія, Італія та США 3 червня 1918 р. Вони засвідчили, що утворення незалежної і об'єднаної Польщі, з доступом до моря, становить одну з умов тривалого і справедливого миру і відновлення панування в Європі закону [1, с. 8].

Майже кожна з новостворених держав відтворювала, нібито в мініатюрі, ту імперію, в складі якої раніше перебували її народи, тобто включала етнічні меншини, як правило, незадоволені своїм статусом у цих нових державах, уряди яких відмовили їм у праві на самовизначення, реалізуючи його тільки для своїх народів. Більше того, становище етнічних меншин у новоутворених державах у чомусь навіть погіршилось. Сталося це тому, що претендентами на спадок колишніх імперій виступили націоналістично налаштовані лідери національно-визвольних рухів, яких схильні були підтримувати й яким недалекоглядно потурали керівники Антанти, розраховуючи на їх антибільшовицькі позиції [3, с. 105].

При формуванні остаточних кордонів Другої Речі Посполитої та її міжнародній легітимізації виникла проблема, пов'язана із претензією на територію Східної Галичини як новоутвореної польської держави, так і Західноукраїнської Народної Республіки, яка представляла інтереси більшості населення цього регіону – етнічних українців.

Ідея відновлення Польської держави мала на меті створення Польщі «від моря до моря», що супроводжувалося насильницьким приєднанням територій, на яких проживало непольське населення. У здійсненні цієї нав'язливої ідеї польські керівники використовували всі доступні засоби – дипломатію, тиск, фальсифікацію історії, війни [4, с. 191].

У державній політиці Другої Речі Посполитої значне місце посідала судова система, оскільки судочинство застосовувалося як легітимний засіб відновлення та утвердження незалежної Польської держави і як механізм політики польського окупаційного режиму в багатонаціональній Східній Малопольщі.

1 січня 1919 р. Міністерство юстиції на підставі декрету Начальника Держави взяло під свій адміністративний контроль судочинство на цій території [11, с. 624]. У відповідності з декретом начальника держави щодо змін в сфері правосуддя на колишніх землях австрійської окупації від 8 лютого 1919 р. вироки проголошувалися «іменем Польської Республіки», а статус Верховного судового касаційного трибуналу у Відні перейняв Верховний Суд у Варшаві. Колишні австрійські крайові суди перейменовані на окружні [10]. Законом від 29 липня 1919 р. «Про тимчасовий військовий устрій» [12] і декретом Начальника Держави «Про утворення Найвищого військового суду» [9], впроваджено систему військових судів, а також затверджено склад найвищої військової судової інстанції актами Верховного головнокомандувача польської армії [7; 8].

Необхідність виголошення судових вироків від імені Польської Республіки поставила суддів української національності перед складною проблемою вибору між лояльністю Польській державі, до складу якої відійшов регіон, та власною національною ідентичністю.

Вже 19 березня 1919 р. до президії Вищого крайового суду у Львові надійшов лист суддів-українців з проханням звільнити їх від складення службової присяги. Прохання полягало в тому, щоб надати можливість здійснювати судочинство без обов'язку винесення вироків іменем Другої Речі Посполитої і складення присяги на вірність польській республіці до часу визначального закінчення польсько-української війни, до остаточного встановлення кордонів між польською і українською державами [5, арк. 2 зв.]. Зазначаються імена двадцяти дев'яти осіб [5, арк. 3].

Така політика Польщі позначалася на професійній діяльності суддів-українців, які не визнавали польської влади. Того ж 19 березня 1919 р. до Львівського кримінального крайового суду надійшло звернення від керівництва Львівського повітового суду, в якому засвідчувалося, що повітовий суддя Е. Булик як приналежний до української національності відмовлявся оголошувати вирок іменем Польської Республіки із чотирма пунктами юридичного обґрунтування відмови [6, арк. 5–5 зв.].

Відповідно до рішення президії Львівського найвищого кримінального крайового суду у справі усунення від судочинства суддів української національності було відмовлено у праві відправляти судочинство суддям Львівського найвищого суду Кобринському, Макусі, Федусевичу, Грабовенському, Глібовському, д-ру Ковшевичу, Лук'яновичу, Огоновському, повітовим суддям Гумменському, д-ру Кульчицькому, Булику, Вітошинському з 24 березня 1919 р [6, арк. 13]. З 22 березня 1919 р. було позбавлено права працювати всіх осіб української національності допоміжного апарату Львівського цивільного крайового суду і у Львівському повітовому суді № 3, за винятком радника крайового суду І. Константиновича [6, арк. 14–14 зв.]. Львівський окружний кримінальний суд у своєму рішенні від 31 березня 1919 р. зазначав, що службово присягу Другій Речі Посполитій не склали А. Гебультовський, д-р Є. Батицький, які перебували тривалий час на лікарняному, Т. Макух, Е. Кобринський, І. Огоновський, д-р Р. Ковшевич, Ю. Федусевич, д-р А. Кульчицький, А. Лук'янович, А. Когут, С. Пелех-Костецький, М. Гуменський і В. Костецький, який сказав 31 березня, що хворий. Всіх було повідомлено, що їхні повноваження закінчуються 1 квітня 1919 р. Суддю В. Костецького було зобов'язано представити лікарське засвідчення відсутності на роботі, а суддів А. Гебультовського і д-ра Є. Батицького скласти присягу [6, арк. 15–15 зв.]. Це рішення Львівського окружного суду не могло поширюватися на суддів Львівського крайового суду як суду найвищої судової інстанції. Тут вбачається неправомірне перебирання юрисдикційних повноважень в самій структурі органів судової влади Другої Речі Посполитої, не говорячи вже про те, що у Східній Галичині була встановлена українська влада і саме цим мотивували свої дії судді української національності.

Як бачимо, дискримінація за ознакою української національності у судовій системі Другої Речі Посполитої була яскраво вираженою. Цілісний український суддівський корпус і судові чиновники-українці

були позбавленні польською владою можливості здійснювати правосуддя у Східній Малопольщі.

Отже, всі судді зобов'язані були присягнути на вірність Польської держави. Судді-українці, які з політичних та національних міркувань відмовилися зробити це, були звільнені з посад. У 1921 р., коли проводився перепис населення Польщі, були заведені численні дисциплінарні справи на тих працівників суду, які не хотіли визнавати себе підпорядкованими польській владі. Їх звільняли з посад або переводили на інше місце роботи.

Таким чином, представлено проблематику застосування польського законодавства у судовій системі на теренах Східної Галичини у 1918–1919 рр.

Список використаних джерел:

1. Баран З. Відродження і становлення Польської держави. 1918–1921 рр. : текст лекцій. Львів, 1995. 52 с.
2. Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі. Київ, 2008. 1080 с.
3. Сич О. І. Імперська спадщина versus демократії (до питання про еволюцію політичного ладу в країнах Центрально-Східної Європи в міжвоєнний період). *Наук. вісн. Ужгородського у-ту. Сер.: Історія*. Вип. 27. 2011. С. 103—111.
4. Тищик Б. Й. Польща: історія державності і права (X – початок XXI ст.). Львів, 2012. 512 с.
5. Центральний державний історичний України, м. Львів (ЦДІАЛ України), ф. 151, оп. 1, спр. 20, 11 арк.
6. ЦДІАЛ України, ф. 151, оп. 1, спр. 319, 39 арк.
7. Dekret Naczelnego Wodza Wojsk Polskich o mianowaniu gen. ppor Iwanowskiego prokuratorem Naczelnego Sądu Wojskowego. *Dziennik Rozkazów Wojskowych*. 1919. R. 2. Nr. 30. Poz. 951.
8. Dekret Naczelnego Wodza Wojsk Polskich o mianowaniu gen. ppor Niżałowskiego prezydentem N. S. W. i członkow Sądu. *Dziennik Rozkazów Wojskowych*. 1919. R. 2. Nr. 30. Poz. 950.
9. Dekret Naczelnego Wodza Wojsk Polskich o utworzeniu Naczelnego Sądu Wojskowego. *Dziennik Rozkazów Wojskowych*. 1919. R. 2. Nr. 14. Poz. 502.
10. Dekret Naczelnika Państwa 8 lutego 1919 r. w przedmiocie zmian o urzędzeniach wymiaru sprawiedliwości w b. zaborze austriackim. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. 1919. Nr. 15. Poz. 200.
11. Плаза С. *История права в Polsce на тле порównawczym*. Cz. 3: Okres międzywojenny. Kraków, 2001. 762 s.
12. Ustawa z dnia 29 lipca 1919 r. o tymczasowym sądownictwie wojskowym. *Dziennik Praw Państwa Polskiego*. 1919. Nr. 65. Poz. 389.